

lythi, exorcistæ, lector in omni loco repræsentans obsequium. Idem tamen constitutum seu concilium cap. 3, ostiarii meminit, ubi legimus: « Ut non presbyter adversus episcopum, non diaconus adversus presbyterum, non subdiaconus adversus diaconum, non exorcista adversus subdiaconum, non lector adversus exorcistam, non ostiarius adversus lectorem det accusationem aliquam. » Quapropter ex Siricii Zosimive silentio minime inferendum est ipsis ignotum fuisse ostiarii gradum, quem, ut diximus, Cornelius agnovit. Inde tamen colligi potest illos ab eis, qui clero nomen dabant, nequaquam necessario exigendum censuisse, ut ostiarii ministerio fungerentur. Certe infantes, quos sacræ militiæ adscribi volebant, cum brevi potuerint lectorem officio fungi, non tam cito stebant validi et ad implenda ostiarii munia idonei. Eorum quippe erat ab Ecclesiæ aditu indignos repellere. Augustinus, lib. *de Pastoribus, nunc Serm.* 46, n. 31, describit, quo pacto apud Donatistas ostiarius, « stans vel sedens ad ostium » basilicarum, eos interroget qui intrare velint, ac projiciat qui non sint ejusdem communionis. Cui muneri impares erant infantes. Longe post Siricii

Zosimique tempora Gelasius epist. xi, c. 2, licet ostiarii gradum agnoscat, ibidem tamen præscribit: « Si quis etiam de religioso proposito et disciplinis monasterialibus eruditus ad clericali munus accedit... continuo lector vel notarius aut certe defensor effectus, post tres menses existat acolythus, maxime si huic ætas etiam suffragatur, sexto mense subdiaconi nomen accipiat; adeoque non modo ostiarii, sed et exorcistæ gradum præteriri permittit. Nil opus est hic exempla eorum proferre, qui aliquo prædictorum septem graduum, vel etiam pluribus prætermisissis, episcopatum adepti sunt. Quocirca decretum, de quo agimus, ad Caium nihilo magis videtur pertinere, quam pertineat ad Silvestrum istud, quod nomine concilii Romani ut, sub hoc papa vulgatum est: « Si quis clericatum promereri desiderat, hoc justum est, ut sit ostiarius annum unum, lector annos viginti, exorcista annos decem, acolythus annos quinque, subdiaconus annos quinque, diaconus annos quinque, et si ad honorem presbyterii accedat, et faciens in ordine annos sex... sic ab omni Ecclesia eligatur consecrandus episcopus. » CONSTANT.

EPISTOLA (1) CAII PAPÆ

AD FELICEM EPISCOPUM.

QUOD PAGANI NON POSSINT CHRISTIANOS ACCUSARE: DE ACCUSATIONE EPISCOPI, EJUSQUE ACCUSATORIBUS, DE EXPOLIATIONE AUT EXPULSIONE, ET DE INCARNATIONE DOMINI.

I. Paganos et hæreticos non posse accusare Christianos.

II. Episcopum non accusandum apud iudices sæculares.

III. De episcopo, presbytero, aut diacono, vel reliquis clericis apud episcopos accusandis.

IV. De his qui negant verbi Dei incarnationem.

V. Quod ad spem vitæ æternæ perveniri non possit, nisi per mediatorem Dei et hominum Christum Jesum.

VI. De ordinibus ecclesiasticis.

Dilectissimo fratri Felici episcopo Caius.

Directas ad nos tuæ charitatis (*Vigilius, ep 2*), epistolæ plenas catholicæ inquisitionis sollicitudine, gratanter accepimus, benedicentes Domini nostri clementiam: quia tales ab extremis mundi partibus dignatur suis ovibus providere pastores, per quos et pascuis valeant salutaribus abundare, et ab iniqui lupi^a rapacitate servari, ut insidias nequeant ejus subreptionis incurrere. Unde certum est, quia promissæ vos beatitudinis gratia subsequatur, quando a vobis cælestium perfectio doctrinarum, tam votiva suscitatione perquiritur. Scriptum est enim: *Beati*

(1) Supposita ab Isidoro. Labb.

qui perscrutantur testimonia ejus, et in toto corde exquirunt eum (*Psal. cxviii*). Hoc ergo, frater charissime, propositum tuæ consultationis tota mente tractantes, de te quoque provenire confidimus, qui regulam catholicæ fidei iisdem studeas tenere vestigiis, quibus eam in apostolica sede cognovisti esse fundatam. Et quamvis sonus eorum toto orbe diffusus, et usque ad fines orbis terræ verba eorum distensa (*Psal. xviii, et vers. Hier.*), dilectionis tuæ corda Christo probaverunt esse fidelia: tamen si quid ex his in Ecclesia, quæ tuæ gubernationi, Domino auxiliante, commissa est, necdum plena luce claruerit, ad eundem fontem, de quo illa salutaris manarat lymphæ, recurritis, id est, quod debita charitate sumus amplexi: quia fideliter de his, unde apud vos observantiam esse dixistis ambiguam, nostra voluistis responsione firmari. Quapropter dilectionem tuam in Domino salutantes, de singulis, quid juxta catholicam disciplinam teneat apostolicæ sedes auctoritas, subjectis aliquibus etiam sanctorum capitalis regularum, credimus^b instruendum.

I. Primo quidem scias, paganos (1) et hæreticos (2, q. 7. *Pagani et hæretici*) non posse Christianos accusare, aut vocem eis infamationis inferre.

(1) Bar. in notis ad 31 Januarii. an. 351, ait Optatum hic voce primum fuisse usum, tum Prudentium, Aug., etc., nec ante imp. Chr. tempora usurpatam.

LECTIONES VARIANTES.

^a Antiqui hostes Labb.

^b Credidimus Labb.

II. Deinde nemo unquam episcopum apud iudices A
saeculares, aut alios clericos, accusare praesumat.

III. Et si quis episcopus, presbyter, aut diaconus, B
vel quilibet clericus, apud episcopos (quia alibi non oportet a qualibet persona quae rite recipienda est) fuerint accusati (haec et similia ex cod. Theod. et Aniano Hadr., cap. 22), quicumque fuerit, sive ille sit sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuerit; noverit, probationis documenta se debere inferre. Si quis ergo circa huiusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate huius sanctionis intelligat se iacturam infamiae sustinere, ut damno pudoris, aestimationis dispendio discat, sibi alienae verecundiae impune insidiari, saltem de cetero non licere. Nam qualiter ad concilium veniatur, aut qualiter de suis rebus expoliati (3. q. 1. *Episcopus suis rebus expoliatus*), vel eieci a sedibus propriis, aut qui accusatores sint recipiendi, quive non sint, aut qualiter eieci et expoliati sint omnia legibus redintegranda, quae eis ablata sunt: et quia priusquam hoc factum fuerit, nullum crimen eis objici poterit, et qualiter illis induciae post integram instaurationem anniversariae, vel sex mensium, indulgentiae sint, et qualiter sua omnia licenter et pacifice, absque ullius gravi impedimento disponere, et suorum amicorum et ecclesiasticorum patrum conciliis uti debeant, sufficienter ab apostolis, eorumque successoribus, ac nostris praedecessoribus statutum esse putamus. Super his autem non reor amplius nunc fore disputandum, nisi si surrexerint talia, quae adhuc non sunt manifesta. C
Si eorum autem statuta non habueritis mittite fidelissimos scriptores, qui haec coram fidelibus testibus excipere, volisque reportare sub stipulatione valeant.

IV. Caeterum, ut satisfaciam consultis tuis de verbo incarnationis et veritatis, quicumque illi (1) sunt ita obsecrati (2), et a lumine veritatis alieni, ut Verbi Dei a tempore incarnationis denegent veritatem, ostendant in quo sibi christianum nomen usurpent, et cum Evangelio veritatis qua ratione concordent, si beatæ Virginis partu, aut caro sine deitate, aut deitas est orta sine carne. Sicut enim negari non potest, evangelista dicente, quod *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan., 1), ita negari non potest beato apostolo Paulo predicante, quod *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi* (II Cor., v). Quae D
autem reconciliatio posset esse qua humano generi repropitiaretur Deus, si hominis causam mediator Dei hominumque non susciperet? Qua vero ratione veritatem mediatoris impleret, nisi qui in forma

(1) *Quicumque illi sunt.* Haec verba quibus Pauli Samosatani aliorumque haeticorum Filii Dei incarnationem negantium sententia doctissime ex Scriptura convincitur ac refutatur, hinc usque ad finem epistolae haberi epistola Leonis ad Leonem Augustum, in margine huius epistolae Surius annotavit. (SEVER. BINUS.)

(2) S. Leo, ep. 97, ex qua jam supra quaedam delibata in I Eutychiano papae tributa epistola. Vide pag. 914, C.

Dei aequalis est Patri (*Philipp., 11*) in forma servi particeps esset et nostri, ut mortis vinculum, unius praevagatione contractum, unius morte (qui solus morti nihil debuit) solveretur? Effusio enim iusti sanguinis Christi, tam fuit dives ad pretium, ut si universitas captivorum in redemptorem suum crederet, nullum diaboli vincula retinerent: quoniam, sicut Apostolus ait: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia* (Rom., v). Et cum sub peccati praedicio nati, potestatem acceperint ad iustitiam renascendi, validius factum est donum libertatis, quam debitum servitutis. Quam itaque sibi in huius sacramenti praesidio spem relinquunt, qui in Salvatore nostro negant humani corporis veritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati: dicant quo sanguine sint redempti. *Quis est*, ut ait Apostolus, *qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis* (Ephes., v)? Aut quodcumque sacrificium sacratius fuit, quam quod verus et aeternus pontifex altari crucis per immolationem suae carnis imposuit? *Licet in conspectu Domini pretiosa iustorum mors fuit* (Psal. cxv), nullius tamen insontis occisio, redemptio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt, coronas. De fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiae, non dona iustitiae. Singulares quippe in singulis mortis fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo sine persolvit, cum filius hominis, unus solus Dominus noster Jesus Christus, qui vere erat Agnus immaculatus, extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt suscitati. De quibus ipse dicebat: *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum* (Joan., xii). Fides etenim justificans impios, et creans justos, ad humanitatis retracta participium, in illo acquirit salutem, in quo solo homo se invenit innocentem, liberum habens per gratiam Dei de ejus potentia gloriari, qui contra hostem humani generis in carnis nostrae humilitate congressus, his victoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphavit. Licet ergo in uno Domino nostro Jesu Christo, vero Dei atque hominis Filio, Verbi et carnis una persona sit, quae inseparabiliter atque indivise communes habeat actiones, intelligendae tamen sunt ipsorum operum qualitates, et sinceræ fidei contemplatione cernendum est, ad quae provehatur humilitas carnis, et ad quae inclinetur altitudo deitatis: quid sit, quod caro sine Verbo non agit; et quid sit, quod Verbum sine carne non efficit. Sine Verbi enim potentia nec conciperet Virgo, nec pareret, et sine veritate carnis, obvoluta pannis infantia non jaceret; sine Verbi potentia, non adorarent magi puerum, stella indice declaratum; sine veritate carnis, non juberetur transferri in Aegyptum puer, et ab Herodio persacratione subduci; sine Verbi potentia non diceret vox Patris, missa de caelo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite* (Matth. iii et xvii), et sine veritate carnis non protestaretur Joannes: *Ecce agnus Dei ecce qui tollit peccata mundi* (Joan., i). Sine Verbi

potentia non fieret redintegratio debiliū, et vivificatio mortuorum, et sine veritate carnis, nec cibus jejuno, nec somnus esset necessarius fatigatō (Matth. iv; Joan., xi; Marc., iv; Joan., x et xiv). Postremo, sine Verbi potentia non se Dominus Patri profiteretur æqualem, et sine veritate carnis non idem diceret Patrem se esse majorem, cum catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ secundum confessionem beati Petri apostoli, *unum Christum Dei filium, et hominem credit et Verbum* (Matth., xvi). Quamvis itaque ab illo initio, quo in utero Virginis *Verbum caro factum est* (Joan., i) nihil unquam inter utramque formam divisionis extiterit, et per omnia incrementa corporea, unius personæ fuerint totius temporis actiones; ea ipsa tamen ut ita dicam, quæ inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus, sed quid cujusque formæ sit, ex operum qualitate sentimus. Dicant ergo isti hypocritæ, qui cæcis mentibus lumen nolunt recipere veritatis, in qua forma crucis ligno Dominus majestatis Christus affixus sit, quid jacuerit in sepulchro, et revoluta lapide monumenti, quæ tertia die caro resurrexerit, et in qua post resurrectionem suam non credentes quosdam discipulos arguebat, et hæsitacionem cunctantium confutabat, cum diceret: *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* (Joan., xix; Matth., xxviii); et apostolo Thomæ: *Infer manum tuam in latus meum, et vide manus meas et pedes, et noli esse incredulus, sed fidelis* (Luc., xxiv; Joan., xx); qua utique manifestatione corporis sui, jam hæreticorum mendacia destruebat, ut universa Ecclesia Christi innovanda a doctrinis, hoc sibi non dubitaret credendum, quod apostoli susceperant prædicandum.

V. At si in tanta luce veritatis tenebras suas hæretica obduratio non relinquit, ostendant unde sibi spem vitæ polliceantur æternæ, ad quam nisi per *mediatorem Dei et hominum* (I Tim., iv), hominem Jesum Christum, non potest perveniri. Sicut enim ait beatus Petrus apostolus: *Non est aliud nomen datum hominibus sub cælo, in quo oporteat nos salvos fieri* (Act., iv); nec est redemptio captivitatis humanæ, nisi in sanguine ejus, *qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, et qui, sicut prædicat Apostolus* (I Tim., ii; Phil., ii), *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem factus, et habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesu Christus in gloria est Dei Patris.* Cum ergo unus sit Dominus Jesus Christus, et veræ deitatis, veræque humanitatis in ipso una prorsus

eademque persona sit, exaltationem tamen, qua illum (sicut doctor gentium dixit): *Exaltavit Deus, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen* (Phil., ii), ad eam intelligimus pertinere formam, quæ danda erat tantæ glorificationis augmento. In forma quippe Dei æqualis erat Filius Patri (Joan., x), et inter genitorem atque unigenitum nulla erat in essentia discretio, nulla in majestate diversitas: nec per Incarnationis mysterium aliquid decesserat Verbo, quod ei Patris munere redderetur. Forma autem servi, per quam impassibilis deitas sacramentum magnæ pietatis implevit, humana humilitas est, quæ in gloriam divinæ potestatis evicta, est in tantam unitatem, ab ipso conceptu Virginis, deitatis et humanitatis consorta, ut nec sine homine divina, nec sine Deo agerentur humana. Propter quod, sicut Dominus majestatis dicitur crucifixus, ita qui ex sempiternitate æqualis est Deo, dicitur exultatus: quia inseparabiliter manente unitate personæ, unus atque idem est et totus hominis Filius propter carnem et totus Dei Filius propter unam cum Patre deitatem. Quidquid ergo in tempore accepit Christus, secundum hominem accepit, cui, quæ non habuit, conferrentur. Nam secundum potentiam divinitatis, indifferenter omnia, quæ habet Pater, etiam habet Filius (Joan., v): et quæ in forma servi a Patre accepit, eadem in forma Dei etiam ipse donavit. Secundum Dei enim formam, *ipse et Pater unum sunt* (Joan., x); secundum formam autem servi, *non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui misit eum* (Joan., iv, v, vi). Secundum formam Dei, *sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso* (Joan., v); secundum formam servi, *Tristis est anima ejus usque ad mortem* (Matth., xxvi). Et idem ipse est, sicut Apostolus prædicat, *et dives et pauper* (II Cor., viii). *Dives*, quia evangelista dicente: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joan., i). *Pauper* vero, quia propter nos *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Ibidem). Quæ autem est exinanitio ejus, quæve paupertas, nisi formæ servilis acceptio, per quam, Verbi majestate velata, dispensatio humanæ redemptionis impleta est? Nam quia captivitatis nostræ resolvi originalia vincula non poterant, nisi existeret homo nostri generis nostræque naturæ, quem peccati præjudicia non tenerent, et qui immaculato sanguine suo chirographum lethale dilueret, sicut ab initio erat divinitus præordinatum, ita est in plenitudine temporis perfectum, ut multis modis significata promissio in diu expectatum veniret effectum: nec posset esse ambiguum, quod continuit testificationibus semper fuerat nuntiatum. In magno autem sacrilegio se versari hæreticorum manifestat impietas, cum sub specie divinitatis honorandæ humanæ

LECTIONES VARIANTES.

^a Imbuenda Labb.

^b Cum speciem deitatis honorando Labb.

carnis in Christo denegant veritatem : et religiose existimant credi, si dicatur in Salvatore nostro verum non esse, quod salvat ; cum ita secundum promissionem omnia sæcula præcurrentem ^a, *mundus sit Deo reconciliatus in Christo* (I Cor., v), ut nisi Verbum dignaretur caro fieri, nulla possit caro salvari. Omne enim sacramentum christianæ fidei, magno (ut hæretici volunt) decoloratur obscuro, si lux veritatis sub mendacio putatur latuisse phantasmatis. Non ergo quisquam sibi erubescendum existimet Christianus de nostri in Christo corporis veritate, quia omnes apostoli, apostolorumque discipuli et præclari ecclesiarum quique doctores, qui ad martyrii coronam, vel ad confessionis meruerunt gloriam pervenire, in hujus fidei lumine splenduerunt, consono ubique sententiis intonantes, quod in Domino Jesu Christo deitatis et carnis una sit confidenda persona. Qua autem rationis similitudine, qua divinorum voluminum portione hæretica impietas se existimat adjuvari, quæ veritatem negat corporis Christi, cum hanc non lex testificari, non propheta præcinere, non Evangelia docere, non ipse destiterit Christus ostendere ? Quærant per omnem seriem Scripturarum, quo tenebras suas, fugiant, non quo verum lumen obscurent : et per omnia sæcula ita veritatem invenient coruscantem, ut magnum hoc et mirabile sacramentum ab initio videant creditum, quod est in fine completum. De quo cum sanctarum litterarum nulla pars sileat, sufficit quædam consona veritatis signa possnisse, quibus diligentia fidei in splendidissimam latitudinem dirigatur, et sinceræ intelligentiæ luce perspiciat, quod in Filio Dei, qui se incessabiliter Filium hominis, et hominem profitetur, non sit Christianis erubescendum, sed constantissime gloriandum; quoniam, sicut ait beatus Apostolus (I Tim., iii) : *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu, apparuit ange-*

lis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria (1).

VI. De episcopum vero, et presbyterorum, diaconorumque, et sequentium clericorum ordinationibus, sanctos apostolos et successores eorum, et præcipue Anacletum (*Epistolæ 2. Nullius fidei apud doctos*), et præterea alios, sufficienter statuuisse cognoscimus : et ideo non est necesse nunc replicari ^b, nisi quod illi non statuerunt. Illud tamen nos statucentes (2) vobis et omnibus servare mandamus, ut ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in Ecclesia ; qui ordinari merentur, id est, si quis episcopus (3) esse meretur, sit primo ostiarius, deinde lector, postea exorcista, inde sacretur acolythus, demum vero subdiaconus, deinde diaconus, et postea presbyter, et exinde, si meretur, episcopus ordinatur. Et regiones, sicut in hac urbe fecimus, per singulas urbes, quæ populosæ fuerint, diaconibus dividantur. Et quæcumque difficiles quæstiones per singulas provincias exorta fuerint (*Innocentius, ep. ii*), semper ad sedem apostolicam referantur (*S. Leo, ep. lxxxiv, c. 7; Vigilius, ep. ii*). Bene vale, frater, et ora pro nobis. Data kalendis martii, Diocletiano sexto (4) et Constantio secundo viris clarissimis consulibus.

(1) Huc usque verba S. Leonis, ex quibus videas aliter olere catulos.

(2) *Illud tamen nos.* Quod hic et supra in vita Caii de hierarchia ecclesiastica constituta, a Caio pontifice instituta dicantur, nequaquam sic sunt intelligenda, quasi ipse primus instaurerit, ut ad summum ordinem ascensus, per inferiorum ordinum gradus sublimis sacerdotii conscenderet : nam ejusmodi hierarchia ordinem, temporibus apostolorum in Ecclesia stabilitum fuisse, supra pluribus locis est enarratum. Caii igitur decretum nihil aliud constituisse videtur, quam quod ad tronum episcopalem nemo proveheretur, nisi qui in singulis inferioribus ordinibus, debito ac consueto tempore ministrasset. Vide Baron., anno 296, numero 2. SEVER. BINUS.

(3) Verba Pontificalis.

(4) An. Christi 296

LECTIONES VARIANTES.

^a Percurrentem Labb.

^b Nos replicare nisi Labb.

DE COMMODIANO GAZÆO, ORIGINE AFRO, PROLEGOMENA.

ARTICULUS I.

Ejus Vitæ Synopsis.

De Commodiano quid veteres meminerint? — Commodiani primus veterum meminit Gennadius, ejusque characterem satis bene his verbis expressit (1) : « Commodianus, inquit, dum inter sæculares litteras etiam nostras legit, occasionem accepit fidei. Factus itaque christianus, et volens aliquid studiorum suorum muneri offerre Christo, suæ salutis auctori, scripsit mediocri sermone, quasi versu librum adversum paga-

(1) Gennad., *de Scriptor. Eccles.*, cap. 15.

D nos. Et quia parum nostrarum attingerat litterarum, magis illorum destruere potuit dogmata, quam nostra firmare. Unde et de divinis repromissionibus adversum illos vili satis et crasso, ut ita dixerim, sensu disseruit, illis stuporem et nobis desperationem incutiens, Tertullianum et Lactantium, et Papiam auctores secutus (1). Moralem sane doctrinam, et maxime

(1) Ac sane Papiam sequitur, probans dogma de mille annis cap. ultimo. Tertullianum vero in multis, quæ de gentium diis disputat. De Lactantio equidem dubito (inquit perdoctus Albertus Fabricius in *Bibl. med. et infim. latinis*, tom. 1, pag. 406, edit. Patavinæ, 1754), licet Gennadio hac in parte suffragatus primum est etiam Rigaltius (nam in curis secundis